

CRTA:

20

22

godina

izveštaj o radu

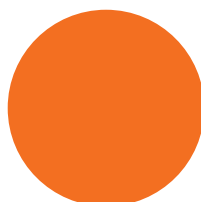
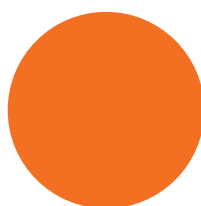

Crta je organizacija civilnog društva posvećena razvoju demokratske kulture, demokratskih institucija i unapređenju uslova za slobodne i poštene izbore u Srbiji.

Crta analizira rad državnih institucija, ulogu medija i profesionalnog informisanja u demokratizaciji društva i stavove i uverenja građana o društvenim i političkim procesima. Od 2016. godine Crta posmatra izbore na lokalnom i nacionalnom nivou, uz pomoć više hiljada građana, obučениh po najvišim međunarodnim standardima za građansko posmatranje izbora i zagovara unapređenje uslova za poštene i slobodne izbore. Crta sprovodi istraživanja na osnovu čijih nalaza predlaže rešenja, zasnovana na principima vladavine prava i poštovanja ljudskih prava. Takođe, Crta informiše i edukuje građane o stanju demokratije i njihovim političkim pravima, podstičući ih da se neposredno uključe u rešavanje problema u svojim zajednicama i u druge političke procese.

Crta je 2018. godine dobila nagradu Democracy Defender Award, koju na globalnom nivou dodeljuje OEBS, za izuzetan doprinos promociji demokratije i odbrani ljudskih prava, a 2013. međunarodno priznanje W. Averell Harriman Democracy Award za inovacije, požrtvovanost i doprinos demokratiji koje dodeljuje Nacionalni demokratski institut 2013. Crti je dodeljena i [nagrada Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti](#) za izuzetan doprinos u oblasti prava građana na pristup informacijama od javnog značaja 2018. godine.

[Više](#)

Tim

Na kraju 2022. godine, tim Crte brojao je 77 ljudi raspoređenih u tematska programska odeljenja za izbore, kvantitativna i kvalitativna istraživanje, pravnu analitiku, monitoring medija, podršku formalnim i neformalnim aktivističkim inicijativama, komunikacije, medijske i terenske kampanje, finansije, administraciju i IT. Pod okriljem Crte funkcionišu Otvoreni parlament, inicijativa za transparentniji i kvalitetniji rad Narodne skupštine kao ključne demokratske institucije u sistemu parlamentarne demokratije, i Istinomer, prvi onlajn fekt-čeking mediji u regionu zapadnog Balkana.

Radom organizacije rukovode direktorka Vukosava Crnjanski i programski direktor Raša Nedeljkov.

Upravni odbor Crte čine Rastko Petaković, advokat (predsednik UO), Olivera Medar, univerzitetska profesorka, Svetlana Logar, univerzitetska profesorka u penziji, Tamara Skrozza, novinarka, Hajrija Bugujevci, stručnjakinja za javne finansije, Dušan Spasojević, univerzitetski profesor i Ilija Vojnović, programski direktor Međunarodnog republikanskog instituta, Turska.

[Više](#)

Šta je obeležilo 2022?

Vukosava Crnjanski, direktorka:

/ NORMALIZACIJA NESTABILNOSTI INSTITUCIJA

“Početkom godine održan je referendum o izmenama Ustava, a ubrzo i izbori na više nivoa. Od početka predizbornih kampanja do formiranja Vlade, sve do jeseni, institucije su bile “zamrznute”, a nagađanja o personalnim rešenjima potisnula su debatu o bitnim političkim temama. Arbitrarno oročavanje saziva Skupštine i Vlade do proleća 2024. godine produžilo je to stanje privremenosti i doprinelo daljoj centralizaciji moći.”

Raša Nedeljkov, programski direktor:

/ PROIZVODNJA STRAHA I KULT LIČNOSTI

“Čovek koji u Srbiji upravlja javnom debatom nastavio je da seje strah i proizvodi krize. Najuticajniji mediji rutinski su nas, čak i kroz vremensku prognozu, obavestavali da opasnost neprekidno vreba. Time se iz dana u dan građanima poručivalo da treba da su srećni ako ih je nesreća mimoišla i da je najbezbednije “ne tražiti đavola”. Istovremeno, dramaturški se otvarao prostor za nastupe deus ex machina, predsednika čiji je kult heroja i mučenika brižljivo negovan.”

Tamara Branković, zamenica programskog direktora:

/ UKRAJINA KAO LAKMUS

“Invazija Rusije na Ukrajinu, stradanja civila i rastući strah od Putinove samovolje obeležili su godinu u svetu. U Srbiji, rat je ogolio demokratski deficit na političkoj sceni i ukazao na manjak iskrene posvećenosti evropskoj trasi. Nastojanja da se sačuva prijateljski odnos s Rusijom pratila je intenzivna antizapadna retorika mejnstrim medija, uz odjeke globalne putinovske kampanje širenja dezinformacija.”

Šta je obeležilo 2022?

Aleksandra Srećković, menadžerka medijskih istraživanja:

/ NEDOSTATAK PLURALIZMA, ANTIZAPADNI SENTIMENT I MANIPULACIJE U MEDIJIMA

“Neodgovorna dodela dozvola za nacionalno emitovanje televizijama omogućila je dalje sužavanje prostora za pluralizam i jačanje negativne percepcije Zapada i EU, difamaciju kritičara i protivnika vlasti i glorifikaciju predsednika države. Zastupljenost vlasti u centralnim informativnim emisijama bila je oko 95 odsto vremena. Istovremeno, sve je više manipulacija informacijama, pre svega onih koje podstiču netrpeljivost prema Zapadu.”

Radovan Kupres, kreativni direktor:

/ GRAĐANI POD PRITISKOM

“Istraživanje Crte pokazalo je da je svaki peti građanin bio svedok, saučesnik ili neposredna meta neke vrste političkog pritiska. Ucenama, pretnjama i medveđim uslugama obeshrabrivano je političko angažovanje građana, pa čak i gaženo njihovo fundamentalno pravo da na izborima odlučuju slobodno i po sopstvenoj savesti.”

Šta smo radili?

Razvoj demokratske kulture

Jovana Đurbabić, direktorka komunikacija

“Želimo slobodnu i pluralističku Srbiju, otpornu na antidemokratske tendencije i suštinski okrenuta ka Evropi. Zato podržavamo inicijative kojima se brane demokratske vrednosti i podstičemo građane da se odupru populističkim trendovima i autoritarizmu. Javnosti dajemo pouzdane informacije, pre svega u vezi s pitanjima vladavine prava i zloupotreba medijske moći”

- / Prikupljani su podaci kao osnova za zagovaranje demokratskih politika (kroz istraživanja javnog mnjenja, monitoring i analizu rada institucija i medija)
- / Vođene su medijske i terenske kampanje za mobilizaciju građana u cilju odbrane demokratskih vrednosti
- / Vršen je pritisak na institucije da ispunjavaju zakonske obaveze u cilju zaštite javnog interesa
- / Javnost je obaveštavana o opstrukciji institucija, ugrožavanju slobode izražavanja, širenju dezinformacija i medijskih manipulacija

Istraživanje o političkim stavovima građana Srbije

- Iako većina građana krivi Zapad za rat u Ukrajini i bliža im je ruska strana u ratu, приметно je udaljavanje stavova od ruske pozicije u odnosu na prve mesece rata. Ipak, većina građana i dalje misli da Srbija treba da zadrži dobre odnose s Rusijom i po cenu odustajanja od EU. Više od trećine građana bilo bi ravnodušno prema pristupanju Evropskoj uniji, skoro trećina bi se obradovala, a trećina zabrinula. U odnosu na eventualni prekid pregovara s EU, 43 odsto građana bilo bi ravnodušno.

Demokratija na margini rata - stavovi građana u vezi sa stanjem demokratije u zemlji, posebno u odnosu na kvalitet izbora održanih 3. aprila, kao i u vezi sa spoljnopolitičkim pitanjima

- Za građane Srbije televizija je i dalje glavni izvor informacija, ali od izbijanja rata u Ukrajini u porastu je informisanje putem internet portala. Gotovo polovina građana je zadovoljna rezultatima izbora, a podeljeni su stavovi o pitanju da li je bilo krađe glasova tokom izbornog dana u aprilu. Tri meseca posle početka invazije Rusije na Ukrajinu, najviše ispitanika bi se obradovalo eventualnom odustajanja od EU i formiranju saveza s Rusijom.

Stavovi građana o izbornom procesu 2022. godine

- Najveći broj građana ocenjuje da se stanje demokratije u Srbiji poboljšalo u poslednjih pet godina. Ipak, skoro trećina građana smatra da se stanje demokratije pogoršalo. Isto tako, gotovo trećina građana nije znala da u aprilu treba da budu održani predsednički izbori, skoro polovina nije znala da se održavaju parlamentarni izbori, dok više od polovine nije znalo da će biti lokalnih izbora.

Stavovi građana Srbije o učešću u demokratskim procesima 2021. godine

- Nešto više od trećine građana je ili potpuno nezainteresovano ili malo zainteresovano za politiku. Jedina tema za koju su građani u ovom periodu postali više zainteresovani su pregovori Beograda i Prištine. Unutrašnji procesi, poput rada lokalnih samouprava i Narodne skupštine, građane zanimaju manje nego godinu dana ranije. Da građani treba da budu aktivni učesnici političkog života najviše misle oni koji veruju kritičkim medijima, koji inkliniraju opozicionim partijama, najmlađi, više obrazovani građani koji žive u Beogradu i drugim urbanim centrima.

Kampanja "Tražimo odgovornost i sve drugo"

- Povodom Međunarodog dana demokratije pokrenuta je kampanja kojom su građani pozvani da se suprotstave normalizovanju gaženja demokratskih principa i vladavine prava. U mesec dana, kampanja je kroz različite medijske kanale (televizije, onlajn, OOH) dosegla do više od 2.000.000 ljudi. U okviru kampanje na Crtinom YouTube kanalu emitovan je i serijal emisija **Algoritam društva**, koji se bavi temama važnim za razvoj demokratskog društva, odgovornost institucija i motivisanost građana za uključivanje u procese odlučivanja.

Kampanja "Zrela Srbija"

- Kampanja je pokrenuta s ciljem da usmeri pažnju javnosti na odnos društva prema najstarijim građanima i građankama. Iako ljudi stariji od 65 godina čine 21 odsto ukupnog stanovništva, ta grupa je često zanemarena u javnim politikama i percipirana kao "mašina za glasanje". Dodatni cilj kampanje bio je da motiviše zrelije generacije da učestvuju u političkim procesima. Dokumentarni serijal "Zrela Srbija", kao glavni sadržaj kampanje, videlo je oko 1.500.000 ljudi.

Kampanja "Građani imaju moć"

- Cilj kampanje bio je da slavi aktiviste i aktivističke grupe koje hrabro brane javni interes i time podstakne veći broj građana da se angažuju u borbi za zaštitu sopstvenih prava. Kampanju je tokom 2022. godine doprla do više od 2.000.000 ljudi, a samo na YouTube kanalu Crte imala je više od 800.000 pregleda.

Priznanje "Hrabri glas"

- Priznanje kojim Crta tradicionalno nagrađuje pojedince i grupe koje se s posebnom hrabrošću bore za opšte dobro dodeljeno je udruženju građana Krokodil, za solidarnost i konkretnu pomoć koju je to udruženje obezbedilo građanima Ukrajine, odnosno Perinatalnom centru u Harkovu.

Akademija demokratije

Devet modula Akademije demokratije pohađalo je 104 građana i građanki. Njih 30 steklo je znanja i veštine za nezavisno posmatranje izbora u posmatračkim misijama, biračkim odborima, izbornim timovima političkih organizacija i za medijsko izveštavanje o izborima u okviru [Škole nezavisnog posmatranja izbora](#), a 24 je u okviru [Letnje škole aktivizma](#) steklo znanja važna za zagovaranje promena politika i praksi upravljanja, kroz komunikaciju sa vlastima. Kroz [Školu parlamentarizma](#) 27 učesnika je osposobljeno za uključivanje u rad Narodne skupštine, dok je u Simulaciji rada Narodne skupštine učestvovalo njih 23.

Građani imaju moć - program podrške inicijativama građana

Uz pomoć Crte 37 organizacija iz 22 grada i opština uspešno je sprovelo svoje projekte, a 208 aktivistkinja i aktivista iz više od 50 gradova i opština osposobljeno je za uključivanje u procese donošenja odluka i sprovođenja građanskih inicijativa, stekavši znanja i veštine iz oblasti javnog zagovaranja, pristupa informacijama od javnog značaja, pregovaranja i krizne komunikacije.

Grupni i bilateralni sastanci

Na više desetina grupnih i bilateralnih sastanaka, donosioci odluka u Srbiji, predstavnici evropskih država, SAD, Kanade i predstavnici međunarodne zajednice - Evropskog parlamenta, Evropske komisije, Evropske službe za spoljne poslove, Saveta Evrope, Parlamentarne skupštine Saveta Evrope i drugi, redovno su obavestavani o nalazima istraživanja o stavovima građana, medijima, o radu institucija i drugim temama bitnim za stanje demokratije u Srbiji. Ti akteri su informisani i o preporukama zasnovanim na Crtinim istraživanjima i tražena je njihova podrška za demokratske promene obuhvaćene tim preporukama.

Međunarodna konferencija “Demokratija: minimalni konsenzus”

Konferencija je okupila više od 200 predstavnika državnih institucija Republike Srbije, EU, država EU, SAD, domaćih i međunarodnih organizacija, medija i stručnjaka. Rad je bio organizovan kroz tri radna stola: mediji, parlament i izbori, a cilj je bio da se postigne minimalni konsenzus oko standarda čija bi primena sprečila dalju eroziju demokratije u ovim oblastima u Srbiji i omogućila napredak u pravcu EU. Zaključci konferencije - [sa radnog stola u vezi sa radom Narodne skupštine](#), [sa radnog stola o izborima](#) i [sa radnog stola o ulozi REM-a i RTS-a u podsticanju pluralizma](#) poslužiće za pripremu preporuka praktične politike i za dalji aktivistički rad.

Godišnji izveštaj o monitoringu medijskog predstavljanja aktera i procesa spoljne i regionalne politike u Srbiji: Rat u Ukrajini u medijskoj senci „rata”

na Kosovu

Rat u Ukrajini značajno je promenio izveštavanje medija u Srbiji. Za razliku od prethodnih godina kada su od svih stranih aktera najveću vidljivost imale SAD, na prvom mestu u prethodnih 12 meseci bila je Rusija. Glorifikovanje Rusije nije bilo toliko otvoreno kao u prethodne četiri godine, ali je ona i dalje daleko pozitivnije predstavljena nego EU, SAD i NATO.

Izveštaj o monitoringu političkog pluralizma u izveštavanju medija u Srbiji: Televizije horski izveštavaju o vlasti

U centralnim dnevnicima televizija s nacionalnom pokrivenošću od maja do novembra 2022. godine izveštavano je skoro isključivo o predstavnicima vlasti, a drugih političkih aktera kao da nije ni bilo u političkom životu Srbije. Izrazita pristranost se ogleda i u tonu izveštavanja, odnosno polarizaciji između pozitivno predstavljene vlasti i negativne slike opozicije. Predsednik Srbije je politički akter kome je posvećeno ubedljivo najviše vremena u centralnim informativnim emisijama.

Izveštaj o monitoringu medija u predizbornom periodu: Varljivi pluralizam u izbornoj kampanji

Nakon višemesečnog perioda u kom političkog pluralizma gotovo da nije ni bilo usled izražene dominacije predstavnika vlasti na televizijama s nacionalnom pokrivenošću, tokom prve tri nedelje kampanje dolazi do promene u zastupljenosti i načinu izveštavanja o opozicionim izbornim akterima. Veća zastupljenost opozicije bila je posledica uvođenja obaveznih izbornih blokova u programe televizija s nacionalnom pokrivenošću. Uprkos tome, zadržala se pristrasnost u izveštavanju o kandidatima vlasti i nekim kandidatima opozicije.

Dnevni briefing o izveštavanju najuticajnijih medija o akterima i procesima spoljne i regionalne politike, kao i o mogućim manipulacijama informacijama

Kao odgovor na rastuće interesovanje predstavnika međunarodne javnosti za izveštavanje najuticajnijih medija u Srbiji, svakodnevno se priprema i preko mejling liste deli sažet prikaz udarnih televizijskih vesti i naslovnih strana dnevnih novina..

Ukazivanje na manipulacije informacijama

Proverene su 72 izjave državnih zvaničnika i političara u tradicionalnim medijima o temama od javnog interesa: insfrastrukturni projekti, energetska kriza, ekonomija, Europride, izbori, vakcine protiv Covid-19, rat u Ukrajini, zaštita životne sredine itd. [Arhiva proverenih izjava](#) može se pretraživati po akterima i po tipovima izjava. Uz upotrebu digitalnih alata provereno je 180 viralnih sadržaja na društvenoj mreži Facebook, uglavnom u vezi s ratom u Ukrajini i pitanjima javnog zdravlja. [Arhivu proverenih sadržaja sa društvenih mreža](#) moguće je pretraživati hronološki. Kao deo globalne mreže fekt-čekera, Istinomer je bio angažovan na proveri informacija u vezi s ratom u Ukrajini, u okviru inicijative [#UkraineFacts](#).

Informisanje o političkim akterima

Na osnovu javno dostupnih informacija Istinomer održava i dopunjava bazu biografija političkih aktera u Srbiji. [Biografije političkih aktera](#) pretražive su po imenima, funkciji, stranci, profesiji, obrazovanju i mestu.

Informisanje o aktuelnim političkim pitanjima i o fenomenu manipulacije informacijama

U okviru rubrike [U fokusu](#), na sajtu Istinomera, objavljeno je 46 analiza o temama koje su obeležile godinu u Srbiji, regionu i svetu. Kroz niz članaka [objašnjavana je opasnost od manipulacije informacijama](#), a detaljno su objašnjeni i [načini i alati pomoću kojih građani mogu proveriti istinitost neke informacije](#).

Razvoj demokratskih institucija

Vladana Jaraković, pravna ekspertkinja

“Želimo da u Srbiji državne institucije rade odgovorno, transparentno, u skladu s principima vladavine prava, imajući prevashodno u vidu interes građana. Posmatrajući rad institucija, istražujemo i predlažemo načine za njegovo unapređenje. Takođe, informišemo građane o radu Narodne skupštine i nezavisnih tela, a posebno Regulatornog tela za elektronske medije i ohrabrujemo ih da se neposredno uključe u rad institucija gde god za to postoji prostor.”

- / Javnosti je olakšan uvid u funkcionisanje i rezultate rada Narodne skupštine
- / Građani su edukovani o značaju Narodne skupštine i podsticani da aktivno prate njen rad
- / Predložene su mere za unapređenje rada Narodne skupštine i nezavisnih institucija
- / Javnosti je ukazano na obaveze i propuste u radu REM-a
- / Preduzete su pravne radnje povodom (ne)postupanja REM-a

INICIJATIVA OTVORENI PARLAMENT

Redovno objavljivanje i ažuriranje informacija koje omogućuju sveobuhvatan uvid u rad Narodne skupštine

Tokom 2022. objavljeno je 50 transkripata plenarnih sednica, 348 govora poslanika i 157 zapisnika o glasanju, 221 zapisnik sa sednica odbora, 165 tekstova usvojenih zakona i 8 sažetaka zakona. Redovno su ažurirani podaci o poslanicima, njihovim aktivnostima i o aktivnostima skupštinskih odbora, kao i podaci o usvojenim, odbijenim i povučenim aktima i aktima u proceduri.

Objavljivanje periodičnih i tematskih analiza

Osim redovnih saopštenja, informatora ("Parlamentarna beležnica") i biltena ("Parlament pod lupom"), razumevanju rada Skupštine doprinele su i analize: [Govori u NS RS - diskursi o vlasti i opoziciji](#), [Diskursi o EU i stranim državama](#), [Ima li svako mesto svoje poslanike - analiza strukture novog saziva?](#), [Rezime predloženih izmena Poslovnika NS](#), [Najvažnije promene izbornih zakona](#), [Godišnji izveštaj o radu Narodne skupštine 2021.](#) i druge. Izdanja na engleskom omogućila su javnosti izvan Srbije da bude upućena u rad Narodne skupštine.

Kontinuirano informisanje građana o radu i edukacija o značaju Narodne skupštine

Objavljeno je 7 izdanja video serijala [Strofa, refren replika](#), postavljeno 348 objava na Twitteru i 142 na Facebooku, 18 videa postavljeno je na [Youtube kanal Otvorenog parlamenta](#), na portalu Cenzolovka objavljeno je 7 analiza, dok je inicijativa Istinomer objavila 33 analize rada Narodne skupštine. Povodom 10 godina inicijative, osim onlajn kampanje "[Parlament, a ne ornament](#)", u Beogradu je održana i javna tribina o funkcionisanju Narodne skupštine i o kvalitetu debate u tom telu, sa stanovišta njegove uloge u očuvanju demokratije.

Ulične akcije "Šta da se radi u Skupštini"

U Požegi, Gornjem Milanovcu, Negotinu, Boru, Čićevcu, Paraćinu, Knjaževcu, Aleksincu, Kuli, Irigu i Beogradu održane su ulične akcije tokom kojih je s 1500 građana razgovarano o tome šta poslanici mogu da učine za njih i prikupljena su pitanja građana za narodne poslanike.

Podrška inicijativama građana da se uključe u rad Narodne skupštine

U okviru programa podrške inicijativama građana, kroz 7 podržanih lokalnih inicijativa ostvareno je povezivanje građana s narodnim poslanicima, pitanja građana su postavljana na sednicama, pokretane su inicijative za javna slušanja itd.

Analiza uloge Narodne skupštine u obezbeđivanju poštovanja preporuka nezavisnih institucija

Nakon perioda ignorisanja izveštaja nezavisnih institucija, ponovo je uspostavljena praksa njihovog razmatranja u plenumu Narodne skupštine, ali uz upitan i kvalitet rasprave, kao i njene rezultate. Analiza ukazuje na načine za unapređenje saradnje Narodne skupštine i nezavisnih tela, koja bi morala biti prepoznata kao glavni saveznici u kontroli rada izvršne vlasti.

Preporuke za unapređenje rada nezavisnih institucija

Preporuke za unapređenje stanja u oblastima kojima se bave Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Zaštitnik građana i Agencija za sprečavanje korupcije, rezultat

su višegodišnjeg praćenja rada nezavisnih institucija. Njihov cilj je unapređenje stanja u oblasti ljudskih prava i borbe protiv korupcije, a usmerene su ka nezavisnim institucijama, Narodnoj skupštini i drugim organima vlasti.

Doprinosi za godišnje izveštaje Evropske komisije i Evropskog parlamenta

Pripremljeni su doprinosi za izveštaje Evropske komisije i Evropskog parlamenta o napretku Srbije u oblasti rada Narodne skuštine i nezavisnih intitucija.

Informativni članak o postupku za dodelu dozvola REM-a

Povodom održavanja konkursa za dodelu nacionalnih televizijskih i radijskih dozvola za emitovanje, objavljen je članak koji objašnjava kompletnu proceduru, zahteve emitera i obaveze Regulatornog tela za elektronske medije.

Kampanja "Može li REM drugačije?"

Povodom sprovođenja konkursa za dodelu nacionalnih frekvencija, Crta je kroz [javni poziv](#) i seriju video klipova distribuiranih putem društvenih mreža podsetila REM i građane ne neprihvatljivo ponašanje emitera televizijskog programa koje REM nije kažnjavao uprkos zakonskim obavezama da to učini.

Podneta je 21 prijava REM-u

Upućene su prijave protiv više emitera: Studio B, B92, TV Pink, Belle Amie Niš, TV Most Novi Sad, TV Sat Požarevac, TV Zona plus Niš, TV SOS Kanal plus Beograd, TV Subotica, RTS 1 i RTV Novi Pazar - zbog povrede zabrane govora mržnje, povrede zabrane izbornog oglašavanja van predzborne kampanje, povrede obaveze obezbeđivanja istinitog, potpunog i objektivnog informisanja, obaveze obezbeđivanja registrovanim političkim strankama, koalicijama i kandidatima zastupljenosti bez diskriminacije u toku izborne kampanje i dr.

Tužba protiv REM-a, zajedno sa Fondacijom Slavko Ćuruvija

Slavko Ćuruvija fondacija i CRTA podneli su Upravnom sudu tužbu protiv Rešenja kojim je REM ponovo dodelio dozvole za emitovanje s nacionalnom pokrivenošću televizijama koje godinama unazad ne poštuju ni minimum propisanih uslova za pružanje medijske usluge. U tužbi se navodi da je REM odluku da dodeli dozvole televizijama Pink, Happy, Prva i B92 doneo na osnovu selektivnog i netačnog tumačenja činjenica, čime su prekršeni kriterijumi i pravila kojima je regulisan postupak za dodelu dozvola za emitovanje.

Unapređenje uslova za slobodne i poštene izbore

Pavle Dimitrijević, direktor pravnih poslova

“Borimo se da izborni proces u Srbiji bude demokratski - da ispuni međunarodne standarde za slobodne i poštene izbore. To podrazumeva postojanje odgovarajućih propisa i njihovu punu primenu u cilju obezbeđivanja ravnopravnosti učesnika izborne trke i zaštite prava birača. Posmatramo sprovođenje propisa i za vreme predizbornog perioda i tokom i nakon izbornog dana, informišemo javnost o pitanjima značajnim za demokratski karakter izbora i pozivamo građane da svojim glasom učestvuju u političkom životu i suprotstave se pokušajima da im se to pravo uskrati.”

/ Javnost je informisana o pitanjima u vezi s referendumom o ustavnim promenama

/ Posmatračka misija je pratila referendum i aprilske izbore

/ Javnost je informisana o pitanjima u vezi s aprilskim izborima, a građani su mobilisani da glasaju

/ Povodom uočenih nepravilnosti podnete su prijave nadležnim organima, a građanima je olakšano da prijave nepravilnosti

/ Predložene su mere za unapređenje uslova za slobodne i poštene izbore i tražena je podrška donosilaca odluka za njihovo sprovođenje

/ Javnosti je ukazano na rasprostranjenost političkih pritisaka na građane, posebno u vezi s izborima

Informativni članak o predstojećem referendumu

U periodu koji je prethodio održavanju referenduma, javnosti je predstavljeno detaljno objašnjenje o pravnoj prirodi referenduma, promenama koje se predlažu, mogućim posledicama rezultata referenduma, postupku sprovođenja i pravilima u vezi s referendumskom kampanjom i zaštitom glasačkog prava.

#Referendum2022 (INICIJATIVA ISTINOMER)

Kroz [Referendumski vodič](#) i niz članaka posvećenih referendumu, Istinomer je javnosti približio temu i omogućio praćenje toka i rezultata glasanja.

Dugoročno posmatranje

Tim dugoročnih posmatrača **Posmatračke misija Crte** pratio je referendumsku kampanju i prikupljao informacije o njenom intenzitetu i sadržaju na terenu širom Srbije. Tim je posmatrao aktivnosti političkih stranaka, vlasti i drugih relevantnih aktera. Istovremeno, tim za monitoring medija pratio je prisustvo i sadržaj referendumske kampanje na svim televizijama s nacionalnom pokrivenošću, kao i na odabranim lokalnim televizijama. Akreditovani posmatrači Crte pratili su rad Republičke izborne komisije pre dana referenduma i na dan glasanja. Nakon referendumske dana, posmatrači su nastavili praćenje rada Republičke izborne komisije i proglašenje konačnih rezultata referenduma.

Posmatranje na dan referenduma

Posmatračka misija bila je sačinjena od oko 800 obučenih i akreditovanih kratkoročnih posmatrača koji su bili raspoređeni na 300 glasačkih mesta određenih na osnovu slučajnog uzorka, reprezentativnog za Srbiju, bez glasača sa Kosova. Posmatranje procesa glasanja na takvom uzorku omogućilo je izveštavanje o toku glasanja, poštovanju zakona i procedura, izlaznosti i rezultatima referenduma. Posmatrači su na 300 glasačkih mesta bili od trenutka pripreme mesta za otvaranje, od 6 ujutru, pa sve dok članovi glasačkih odbora nisu objavili rezultate referenduma za posmatrano mesto, čime je obezbeđen sveobuhvatan uvid u dešavanja na svakom od posmatranih mesta.

Izveštaj o posmatranju referenduma

Posmatranje kampanje na terenu pokazalo je da ni referendumski proces ni referendumsko pitanje nisu bili prioritet strankama vlasti, dok su se stranke opozicije češće bavile ovom temom iako su njihove kampanje bile ograničenog dometa. Posmatračka misija Crte obradila je podatke o izlaznosti prikupljene sa 300 glasačkih mesta u slučajnom i reprezentativnom uzorku. Na osnovu nalaza iz ovih podataka, zaključak je da je dan za glasanje protekao uglavnom u skladu sa zakonom, ali da je bila očigledna nepripremljenost administracije, pre svega glasačkih odbora i lokalnih potkomisija. Uočene nepravilnosti po obimu i intenzitetu nisu uticale na konačan ishod, međutim, njihova ozbiljnost i odsustvo reakcija institucija ilustruju zabrinjavajuće stanje izbornih uslova u Srbiji, posebno imajući u vidu izbore u aprilu 2022.

Izveštaj "Kampanja pre kampanje" na osnovu nalaza monitoringa medija

Za razliku od ranijih predizbornih perioda, a u okolnostima parlamenta bez opozicije, institucije države bile su izraženo uključene u vođenje kampanje pre kampanje, odnosno do momenta raspisivanja izbora. Ključno obeležje tog perioda bila je proizvodnja narativa u korist vlasti, a protiv kritičkih glasova. Institucije zakonodavne i izvršne vlasti i predsednika Republike, kao i najuticajniji mediji, bili su kanal za jačanje prednosti vladajuće većine i građenje kulta ličnosti Aleksandra Vučića – kroz promociju rada i obračune s političkim oponentima, civilnim društvom i nezavisnim medijima. Zloupotreba institucionalnih prednosti uključila je i intenzivne jednokratne programe novčane podrške stanovništvu.

Konferencija "Izbori 2022. godine – od raspisivanja izbora do izbornog dana"

Rezultati istraživanja "Kampanja pre kampanje" predstavljeni su predstavnicima medija, državnih institucija i međunarodne zajednice. Cilj konferencije bio je da se ukaže na činjenicu da nadležne institucije nisu u dovoljnoj meri doprinele potpunijem ostvarenju standarda za slobodne i demokratske izbore, a i onda kada jeste bilo reakcija na kršenja zakona, one nisu uticale na promenu ponašanja izbornih aktera koji su zloupotrebljavali institucionalne prednosti.

#Izbori2022 (INICIJATIVA ISTINOMER)

[Beležnica predizbornih obećanja](#) dala je tabelarni pregled predizbornih obećanja kandidata na prethodnim izborima, čime se ujedno i biračima pomaže da se odluče oko glasanja na predstojećim. Kroz [serijal tekstova "Sve što ste hteli da znate o izborima, a niste imali koga da pitate."](#) kao i nizom tekstova posvećenih aprilskim izborima, Istinomer objašnjava različite aspekte: biračko mesto i izborni materijal, administraciju i akte povezane s izborima, informacije o kandidatima, strankama, koalicijama itd.

Kampanje za izlazak na izbore: "Zato, glasaj", "Glasaj, mladi prijatelju"

i pozivi građanima da provere da li su upisani u birački spisak

Sa svešću da veća izlaznost birača uvek doprinosi jačem legitimitetu izbora, Crta je sprovedla medijsku kampanju "Zato, glasaj", usmerenu pre svega na građane koji se dvoume između glasanja i apstinencije.

Specifično za mlade glasače bila je kreirana onlajn kampanja "Glasaj, mladi prijatelju", koja je bila praćena i uličnim akcijama u univerzitetskim centrima - Beogradu, Novom Sadu, Nišu i Kragujevcu.

Uglavnom putem društvenih medija građani su pozivani da provere da li su upisani u birački spisak.

Kampanje za veću izlaznost dosegle su do više od 2.000.000 ljudi, a broj izašlih na izbore bio je znatno viši nego na prethodnim izborima.

Dugoročno posmatranje

[Posmatračka misija Crte](#) pratila je period pre i tokom izborne kampanje, primenjujući [međunarodne standarde za nezavisno građansko posmatranje izbora](#). Tim za dugoročno posmatranje događaja na terenu izveštavao je o atmosferi u kojoj se raspisuju izbori i pripremio [Preliminarni izveštaj](#) čiji je jedan od osnovnih nalaza da su građani iz socijalno ugroženih kategorija i zaposleni u javnom sektoru svakodnevno izloženi pritiscima da osiguraju ili pruže podršku vladajućoj stranci, te da je praksa nezakonitog uticaja na volju birača prisutna i van predizbornog perioda, ali izraženija tokom kampanje. [Drugi preliminarni izveštaj](#) ukazao je da institucije nadležne za zaštitu biračkog prava nisu dovoljno doprinele potpunijem ostvarenju standarda demokratskih izbora.

Posmatranje na dan izbora

2.673 posmatrača obučeni po međunarodnim standardima bilo je raspoređeno na 950 biračkih mesta, od početka priprema za njihovo otvaranje do objavljivanja zapisnika o glasanju na biračkom mestu, a podršku im je pružalo 65 operatera u kol-centru. Posmatranje se odvijalo primenom [metodologije paralelnog prebrojavanja glasova](#), koja omogućava nepristrasnu procenu zvaničnih rezultata i odziva birača uz malu, ali merljivu mogućnost greške. O toku glasanja i izlaznosti građani su izveštavani tokom izbornog dana. Misija je pripremila [Preliminarni izveštaj o monitoringu izbornog dana](#), čiji je glavni zaključak da su izbori na većini biračkih mesta protekli u skladu sa zakonima i procedurama, ali i u atmosferi punoj tenzija koje su povremeno eskalirale u fizičko nasilje, uz manifestovanu nespremnost biračkih odbora da na kvalitetan način organizuju i sprovedu glasanje.

Završni izveštaj sa preporukama

Na osnovu nalaza dugoročnog i kratkoročnog praćenja, Posmatračka misija Crte sačinila je Završni izveštaj sa preporukama, u kojem ocenjuje da je integritet izbora bio značajno ugrožen pošto je ravnopravnost učesnika bila urušena u korist stranaka vlasti, birači su ostali uskraćeni za ravnomerno i objektivno informisanje o izbornoj ponudi, a sloboda izbora bila je ugrožena za određene grupe stanovništva. Sveobuhvatne promene izbornih zakona koje su sprovedene uoči raspisivanja izbora, uz napuštanje višedecenijske prakse, opteretile su izbornu administraciju i doprinele pravnoj nesigurnosti. Izbore su obeležile rasprostranjene klijentelističke prakse, pritisci i zastrašivanja, izražena medijska neravnopravnost i zloupotreba institucionalnih prednosti koje su zamaglile granicu između države i vladajuće stranke. Pokušaji da se zaštiti integritet izbora ostali su bez pravovremenog institucionalnog odgovora i bez epiloga.

Podnete su prijave nadležnim organima

Na osnovu nalaza Posmatračke misije i na osnovu obaveštenja dobijenih od građana i njihovih organizacija, Crta je u vezi s uočenim nepravilnostima podnela 34 prijave Agenciji za sprečavanje korupcije, Regulatornom telu za elektronske medije i Prosvetnoj inspekciji.

Onlajn alat Prijavi nepravilnost

Razvijen je onlajn alat koji omogućava građanima da prijave kršenja pravila u vezi sa izborima i sumnje na postojanje korupcije u vezi sa izborima, podeljen na 4 dela: kupovina glasova, pritisci na birače, zloupotrebe javnih funkcija i javnih resursa. Svaki deo sadrži formular čijim popunjavanjem građani prijavljuju nepravilnosti. Prijavljeno je skoro 200 slučajeva potencijalnih nepravilnosti.

Kampanja podizanja svesti o nepravilnostima

“Izborna korupcija - šta to kvari izbore?”

U video formi prikazani su najzastupljeniji primere kršenja izbornih pravila, tj. izborne korupcije, s ciljem da se građani edukuju i motivišu da prijave sumnjive radnje koristeći onlajn alat [Prijavi nepravilnost](#). Kampanju je kroz različite komunikacione kanale videlo više od 1.000.000 ljudi.

Preporuke za slobodne i poštene izbore

Na osnovu izveštaja posmatračke misije pripremljen je set sveobuhvatnih preporuka s ciljem da izborni proces u Srbiji dostigne međunarodne standarde za slobodne i poštene izbore. Preporuke su grupisane u pet celina: ravnopravnost učesnika u kampanji, ravnopravna medijska zastupljenost, sloboda izbora i biračko pravo, zaštita izbornih prava i rad izborne administracije.

Savetovanje, prioritizacija preporuka i bilateralni sastanci

Polazeći od [Preporuka za slobodne i poštene izbore](#), kao i od [Zaključaka sa Radnog stola o izborima](#) konferencije “Demokratija: minimalni konsenzus”, održana su savetovanja sa stručnjacima i praktičarima iz oblasti ključnih za unapređenje izbornog procesa na tri teme: zaštita prava birača u izbornom procesu kroz unapređenje izborne administracije, načini da se osigura ravnopravna medijska zastupljenost kandidata i zaštiti sloboda birača da formiraju mišljenje kroz javno informisanje i zaštita slobode izbora kroz sprečavanje pritisaka na birače. Na osnovu tih savetovanja iz sveobuhvatnih preporuka izdvojene su one koje predstavljaju prioritete i razmotreni su načini na koje bi se one mogle primeniti.

U sklopu zagovaranja preporuka, održan je niz sastanaka sa predstavnicima institucija koje organizuju i sprovode izbore u Srbiji (Republička izborna komisija, lokalne izborne komisije), kao i sa predstavnicima drugih državnih organa koji imaju različite uloge u izbornom procesu (Agencija za sprečavanje korupcije, Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, Poverenica za ravnopravnost). Preporuke Crte su predstavljene i najvećem broju poslaničkih grupa u Narodnoj skupštini.

Komentari i sugestije u odnosu na Nacrt pravilnika o načinu izvršavanja obaveza javnih medijskih servisa tokom izborne kampanje

Osim već više puta ponavljanog prigovora na to što Regulatorno telo za elektronske medije predviđa da pravila za izveštavanje u predizbornom periodu budu obavezujuća samo za javne medijske servise, a ne i za komercijalne emitere, Crta je u javnoj raspravi, održanoj 3. februara, iznela i niz drugih kritika na Nacrt pravilnika o ponašanju RTS i RTV, uprkos obeshrabrujućoj činjenici da razgovoru nisu prisustvovali predstavnici medijskih kuća koje bi trebalo da se rukovode pravilnikom.

Doprinosi za godišnje izveštaje Evropske komisije i Evropskog parlamenta

Pripremljeni su iscrpni doprinosi za izveštaje Evropske komisije i Evropskog parlamenta o napretku Srbije u oblasti slobodnih i poštenih izbora.

Istraživanje o pritiscima na građane

Istraživanje je podstaknuto nalazima Posmatračke misije Crte i sadrži svedočenja građanki i građana koji su bili žrtve ili svedoci političkih pritisaka, koji se posebno pojačavaju u periodu pred izbore. Građani neretko doživljavaju pritiske kao vid normalnih stranačkih aktivnosti i legitimne borbe političkih aktera. Kljantelizam i korupcija percipiraju se kao neizostavna obeležja političkog života u Srbiji.

Kampanja informisanja građana o pritiscima

Onlajn kampanja je usmerila pažnju javnosti na nalaze istraživanja o pritiscima. Klipovi na YouTube kanalu Crte i kampanja na društvenim mrežama imali su skoro 850.000 reakcija i motivisali su građane da kontaktiraju Crtu i podele sopstvena iskustva s političkim pritiscima.

Organizacioni razvoj

U skladu s ciljevima organizacije, konsolidovane su **tri programske celine** - Demokratska kultura, Demokratske institucije i Izbori.

U smislu ljudskih resursa, konsolidovani su **fleksibilni programski timovi** koji realizuju programe u okviru te tri celine - tim za medije, pravo, kvantitativna istraživanja, kvalitativna istraživanja, osnaživanje građana i njihovih inicijativa, za komunikacije, izbore, terenske kampanje, kao i timovi Otvorenog parlamenta i Istinomera i i timovi za podršku programima - finansije, administracija i IT

Ažurirane su procedure **interne komunikacije**, čime je olakšana sinergija između različitih programskih timova i uvećana efikasnost rada.

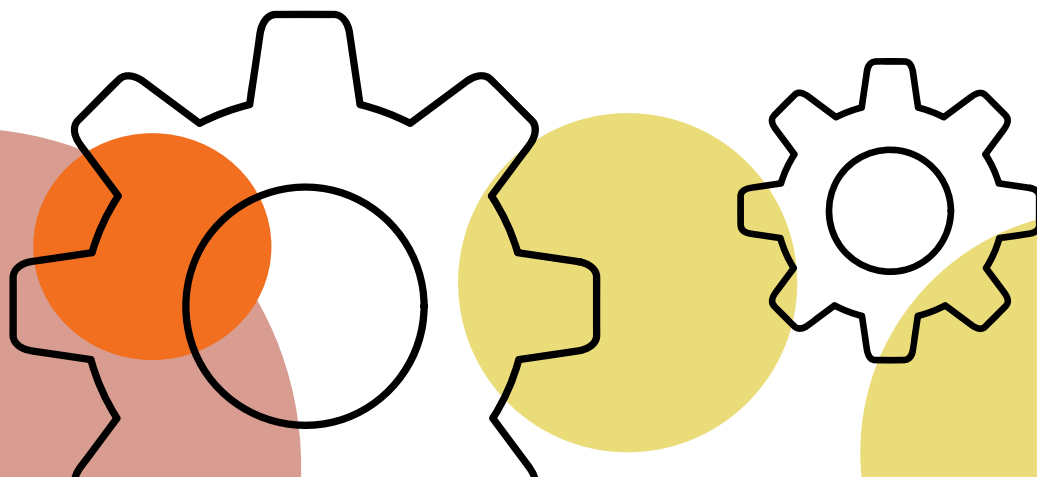
Zaposleni i saradnici obučeni su za bolje razumevanje publike, za upotrebu savremenih platformi i alata za rad i za krizne komunikacije.

Pokrenut je sveobuhvatan **program stažiranja za mlade** koji žele da unaprede znanja u oblastima kojima se bavi Crta, što je bio i način privlačenja i zadržavanja mladih talenata.

Oko 3.800 građana i građanki angažovanih kroz Posmaračku misiju Crte uključeni su u mrežu "Građani na straži", kroz koju će u periodu između izbora po potrebi učestvovati u aktivnostima Crte. Tokom 2022. **deo mreže prošao je obuku za anketare** i bio uključen u terenska i telefonska anketiranja u sklopu istraživanja javnog mnjenja.

Godina u brojevima

200+ sadržaja za komunikaciju sa širom javnošću videlo je oko **2.000.000** ljudi

3.810 medijskih objava, što je porast od **60%** u odnosu na 2021.

Za **60%** je uvećan doseg profila Crte na Facebooku u odnosu na 2021, za **213%** doseg profila na Instagramu i za **280%** doseg YouTube kanala Crte.

25+ izveštaja za javnost o izborima, nalazima monitoringa medija, radu nezavisnih institucija, radu Narodne skuštine, uključujući i izveštaje s preporukama praktičnih politika

200+ dnevnih brifinga o izveštavanju najuticajnijih medija o akterima i procesima spoljne i regionalne politike, kao i o mogućim manipulacijama informacijama

1.500+ građanki i građana uključilo se u **13** uličnih akcija širom Srbije i postavilo pitanja poslanicima Narodne Skupštine

800+ članica i članova Posmatračke misije Crte pratilo je referendum u januaru

Kampanja o političkim pritiscima na građane dosegla je **850.000** ljudi angažmana

365 dana monitoringa političkog pluralizma u medijima i medijskog predstavljanja spoljnopolitičkih aktera

4 istraživanja javnog mnjenja na uzorku za celu Srbiju

236 građanki i građana obučeno je za uključivanje u rad Narodne skupštine, za analitičko praćenje izbora i za zagovaranje promena politika i praksi upravljanja kroz komunikaciju sa državnim organima

37 građanskih inicijativa širom Srbije dobilo je finansijsku i mentorsku podršku za akcije, a **208** građanki i građana obučeno je za aktivizam

Upućen je **21** prigovor na rad Regulatornog tela za elektronske medije

U okviru inicijative Istinomer provereno je **72** navoda političarki i političara i **180** viralnih sadržaja sa društvenih mreža

Skoro **3.000** članica i članova Posmatračke misije Crte pratilo je opšte izbore u aprilu

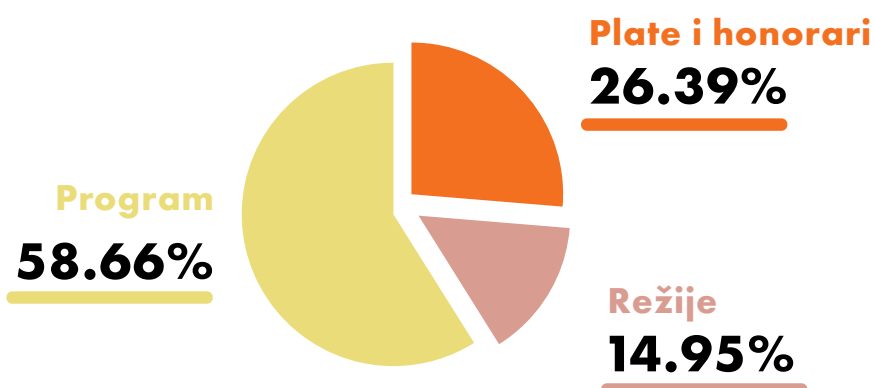
Objavljeno je **50** transkripata plenarnih sednica Narodne skupštine, **348** govora poslanika i **157** zapisnika o glasanju, **221** zapisnik sa sednica odbora, **165** tekstova usvojenih zakona i **8** sažetaka zakona

Građanke i građani su prijavili **200+** nepravilnosti u vezi sa izbornim procesom

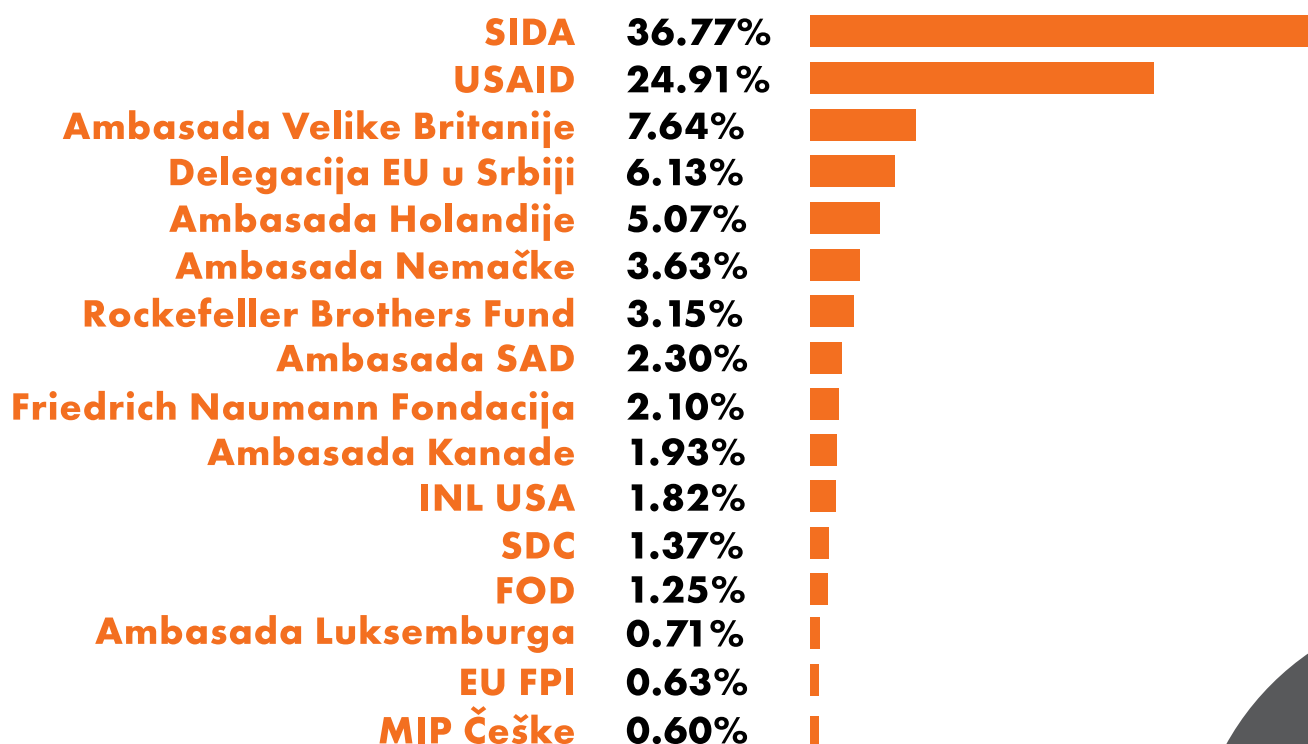
Troškovi i prihodi

Troškovi: 2.816.253,50 EUR

Struktura troškova

Struktura prihoda

Partneri

- **Embassy of the Federal Republic of Germany in Belgrade**
- **Embassy of the United States in Belgrade**
- **European Commission**
- **Government of Canada**
- **Government of the Grand Duchy of Luxembourg**
- **Government of the Netherlands**
- **Google**
- **Microsoft**
- **Ministry of the Foreign Affairs of the Czech Republic**
- **Open Society Foundation Serbia**
- **OSCE**
- **Rockefeller Brothers Fund**
- **Swiss Confederation**
- **The Swedish International Development Cooperation Agency**
- **United States Agency for International Development**
- **U.S. Department of State**

CRTA: